

IN MEMORIAM

STJEPAN IVŠIĆ

(13. VIII 1884 — 14. I 1962)

Rodio se u Orahovici u Slavoniji od oca obrtnika, kojemu su u viganj znali dolaziti seljaci ne samo iz *Orôvice* (Orahovice) nego i iz *Šaptênovâc* (Šaptinovca), Bokšića i drugih sela, pa je mali *Stîpa* (*Cîpa*, *Stêpoš*) — kao i, nekoć, Jagić kada je sa svojim ocem odlazio na zagorske sajmove — zarana imao prilike da uočuje razlike između književnog jezika i svojega govora i drugih (šokačkih) govora onoga kraja. To ga je, čini se, privuklo, pa kada je u Osijeku i u Požegi svršio gimnaziju, upisao se u Zagrebu na Filozofski fakultet te stao da studira hrvatski jezik i klasične jezike (grčki i latinski). Maretić, koji je nekoliko godina prije toga izdao svoju *Gramatiku i stilistiku* i koji je i sam bio Virovitičanin (a tada je sva sjeverna Slavonija potpadala pod virovitičku županiju), odmah je primijetio svojeg novog, talentiranog slušača i pomogao mu da već kao student druge godine štampa u *Radu* Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu svoju prvu raspravu, dijalektološki rad o *Šaptinovačkom narječju*.¹ Iste je godine Ivšić predao Akademiji poveću zbirku riječi koje je skupio u Hrvatskoj i u Slavoniji.

Tako je, sub auspiciis, počeo njegov rad, koji je isprva bio maretićevski, filološki, no već svojom doktorskom disertacijom — svojim *Prilogom za slavenski akcentat* (Rad JAZU 187, Zagreb 1911) — Ivšić se uzdigao visoko iznad svoje okoline i zakoraknuo u krug najpoznatijih lingvista i slavista onoga vremena, kakvi su tada bili na Zapadu Meillet, Leskien, a kod Rusa Aleksej Aleksandrovič Šahmatov i Filip Fjodorovič Fortunatov. On se tom radnjom, na koju će se često pozivati metatonisti između oba svjetska rata, predstavio kao akcentolog koji može zaroniti u najveće dubine slavenskog akcenta. A svijet je tada tražio takva čovjeka i nadao se, s punim pravom, da će ga upravo na našem području, na području na kojem se ukrštavaju četiri osnovna polifona sistema (čakavski, kajkavski, staroštokavski i novoštokavski), naći.

Ivšić je bio osam godina mlađi od Belića, i dolazio je iz skromnije, ekonomski skućene sredine. Obojica su pisala o našoj akcentuaciji. Belić je štaviše, cijele rasprave posvećivao *Osnovnoj čakavskoj akcentuaciji* (njegov je i prikaz novljanskog dijalekta, v. *Zametki po čakavskim govoram*, Petrograd 1908), pa opet — Ivšić je u duši osjećao da o tome može nešto više reći, i u tu materiju dublje zaroniti, i možda je to bio razlog, zašto je toj tematici (slično kao i njegov mlađi suvremenik Leonid Bula-hovskij, koji je Ivšića vrlo poštovao) ostao vjeran do kraja.² On nije bio onako spekulativan kao Belić, koji je rado gradio, razgrađivao i ponovo sagrađivao kadšto i ono što je u prirodi teklo mnogo prirodnijim tokom.

¹ Primitljena za štampu u sjednici 3. XII 1905.

² Vidi njegov članak *Iz naše akcentuacije i dijalekatske problematike* u Zborniku Filozofskog fakulteta u Zagrebu I, 1951.

Nastojao je, koliko je to bilo moguće, da bude staložen, a bio je u mislima dubok, u zaključcima oštrouman. Premda se nije smatrao strukturalistom i nije se služio njihovom manirom, znao je dublje prodrijeti u prirodu slavenskih i napose hrvatskih (čakavskih, kajkavskih i štokavskih) akcentata nego bilo tko drugi. Brazil, koju je on tu zaorao u hrvatskoj akcentologiji, nosit će trajno njegovo ime.

To bi se moglo reći i o onome što je dao hrvatskoj dijalektologiji. Njegova se radnja o *Današnjem posavskom govoru*, koja je 1913. objavljena u *Radu* Jugoslavenske akademije (knj. 196. i 197), dugo godina smatrala najboljim radom s područja srpskohrvatskoga jezika, premda je bilo rasprava koje su bile i starije i opsegom veće od njegove. Šteta što je Svjetski rat omeo izlaženje *Kovčežića za hrvatska i srpska narječja*, od kojega je 1914. izišla samo prva knjiga, u kojoj je Ivšić objavio *Nacrt za istraživanje hrvatskih i srpskih narječja* koji će poslije poslužiti kao osnova na kojoj će se izgrađivati nacrt za savremeni lingvistički atlas cijelog hrvatskog i srpskog jezičnog područja. Kao odjek priprema koje je provodio u vezi s *Kovčežićem* i koje je nastavio poslije rata, objavio je 1936. u *Ljetopisu* Jugoslavenske akademije (knj. 48) *Jezik Hrvata kajkavaca*, i to je kod nas bila prva moderna dijalektološka rasprava u kojoj je težište sa deskripcije bilo preneseno na sistem (u prvom redu akcentatski) nekog srpskog ili hrvatskog govora.³

Drugo je područje — uz akcentologiju, dijalektologiju i poredbenu lingvistiku⁴ — kojemu je Ivšić posvetio mnogo pažnje i gotovo još više vremena i truda nego narječjima i akcentima, bilo područje glagolizma i glagoljskih spomenika. Tu je objavio mnogo više nego itko drugi prije njega ili za njegova vremena, a objavio bi zacijelo i mnogo više, da se je mogao ograničiti na same tekstove i da nije smatrao da tekst može izdati samo onda, ako uza nj dade i opširnu raspravu sa svim kritičkim aparatom i sa svom literaturom koja se na taj predmet odnosi.

Prvu je raspravu sa ovog područja izdao još za Prvog svjetskog rata: to je bilo *Podsjedanje i osvojenje Sigeta u glagoljskom prijepisu hrvatskoga opisa iz g. 1566. ili 1567.* koje je izašlo u *Starinama* JAZU god. 1918. (u knj. 36). Slijede njegovi *Dosad nepoznati hrvatski glagoljski prijevodi iz staročeškoga jezika* (*Slavia* I, Prag 1922, s nastavkom *Još o dosad nepoznatim hrvatskim glagoljskim prijevodima iz češkoga jezika*, *Slavia* VI, 1927), *Ostaci staroslavenskih prijevoda u hrvatskoj glagoljskoj knjizi*, *Hrvatski glagoljski fragmenat »Mučenja 40 mučenika« iz 13. vijeka* (*Zbornik* kr. Tomislava, 1925), *Hrvatski glagoljski »teštament« Jelene, sestre Petra Kružića, iz godine 1541* (*Nar. starina* knj. VII, 16, 1928), *Popis grižanskih glagoljskih isprava iz godine 1620* (*Vjesnik* Kr. drž. arhiva IV, Zagreb 1929), *Hrvatska glagoljska dvanaesteračka legenda o sv. Jeronimu, štampana 1508* (*Nast. vjesnik* 39, 1930-31), *Hrvatski glagoljski apokrif o Melhisedekovu rođenju i spasenju za općeg potopa* (*Nast. vjesnik* 39,

³ Na nju se 1937. naslanja radnja o *Osnovnoj hrvatskoj kajkavskoj akcentuaciji u Pergošića (1574)* (Belićev zbornik II).

⁴ Boravio je, radi proučavanja slavenskih jezika, u Krakovu (1907-08), Pragu (1913), Petrogradu, Moskvi i Kijevu (1914), a od pojedinačnih slavenskih jezika osobito se rado i intenzivno bavio ruskim jezikom.

1930-31), *Sredovječna hrvatska glagolska književnost* (Sveslav. zbornik 1930), *Iz hrvatske glagolske književnosti, Legenda o Ivanu Zlatoustom* (Prilozi P. P., Beograd 1931), *Visio Philiberti* (Rešetarov zbornik, Dubrovnik 1931) i *Jedna hrvatska glagolska pjesma iz 14. vijeka u »Libru od mnozijek razloga«* (Građa JAZU XI, 1932), *O najstarijim hrvatskim legendama* (Ljetopis JAZU 49, 1936), *Apokrifne »Sisinove molitve«* (Obzor 68, 1937), *O tobožnjoj »najstarijoj sačuvanoj hrvatskoj pjesmi prije god. 1320«* (Građa JAZU XIV, 1939). *Baščanska ploča* (Omladina XXIII, 1940), *»Čistilište sv. Patricija« u hrvatskom glagoljskom tekstu 15. stoljeća i »Tundalovo viđenje« u Lulićevu zborniku* (Starine JAZU 41, 1948), *Prijevod »Lucidara« Honorija Augustodunensisa u prijepisu Gverina Tihica iz godine 1533* (Starine JAZU 42, 1949), i dr.

Posljednja su djela izašla već poslije Drugog svjetskoga rata, kada je njegovim nastojanjem Akademija štampala također Vajsov *Najstariji hrvatskoglagoljski misal* (1948). Priredio ih je, kao i spomenuti misal, i uglavnom dovršio još prije rata. A to je tek neznatan dio od onoga na čemu je radio i što je spremao ili jednim dijelom bio već gotovo sasvim spremio za štampu. Spomenut ću samo da je od 1914, kada je izabran za Maretićeva nasljednika na katedri za slovensku poredbenu gramatiku na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, radio na novom, kritičkom izdanju *Acta Croatica*, da je prepisao i namjeravao izdati cijeli Petrišov zbornik, da je izradio i pripremio za štampu hrvatsko-ruski diferencijalni rječnik, da je dotjerao i za štampu priredio nekoliko izdanja Maretićeva prijevoda Homerove Ilijade i Odiseje, itd. Osim toga bio je suurednik različitih srednjoškolskih terminologija i *Južnoslavenskog filologa*, glavni urednik i izdavač *Hrvatskog jezika* (1938—39), itd. No tada je došao rat sa svojim peripetijama, koje su se kod njega teško odrazile. Kada je rat počeo, nije mu bilo ni 57 godina. Bio je u naponu snage i mogao je mnogo da da. Želja za naukom i za novim istraživanjima vodila ga je s jednoga polja na drugo, svagdje utvrđujući ono što je najbitnije, kostur stvari, i ostavljajući detaljnu izradbu — sve ono što je tom kosturu trebalo dati zaokruženost i monografsku puninu — za kasnija vremena. A ta onda nisu došla, jer ih je omeo rat i sve što je bilo s njime u vezi.

Bio je po svojim shvaćanjima daleko ispred svoje okoline i po poniranjima u strukturu jezika ispred svojega vremena. Odgojio je generacije lingvisti a nikad nije govorio o tome da je stvorio lingvističku školu. Bio je skroman i povučen, i tako je — skromno i povučeno — u siječnju 1962. umro.

J. Hamm